

BESLUT

2017-10-02

Dnr: 17/00148

SAKEN

Aktuellt, SVT2, 2017-01-12, inslag om en sjunkande ö; fråga om saklighet

BESLUT

Inslaget frias. Granskningsnämnden anser att det inte strider mot kravet på saklighet.

INSLAGET

Inslaget handlade om en sjunkande ö i Mississippideltat och påannonserades av de båda nyhetspresentatörerna, A och B, enligt följande.

(A) – I kvällens *Utblick* så ska vi nu till Louisiana i USA där stigande vattenytor och vattenytor och erosion gör att landområden motsvarande en fotbollsplan försvinner varje timme. (B) – Ja, och en av de värst drabbade platserna det är en liten sjunkande ö i Mississippideltat utanför New Orleans där de boende nu måste flytta. Våra utsända har varit där och träffat några av USA:s första officiella klimatflyktingar.

I inslaget besökte en reporter en familj bosatt på ön och intervjuade familjemedlemmarna om livet på ön och hur det kändes att behöva flytta därifrån. Reportern sa bland annat följande.

Regeringen har gett de boende på ön 48 miljoner dollar för att kunna bygga ett nytt samhälle och de är därmed några av USA:s första klimatflyktingar. [...] Siffrorna talar sitt tydliga språk, här, på det som kallas Amerikas Atlantis. [...] 99 procent av ön har redan försvunnit ner under vatten och inom 50 år så är allt borta.

Därefter intervjuade reportern en professor i geologi som bland annat berättade om problemen för boende att ta sig till och från ön då den enda vägen frekvent översvämmas.

ANMÄLAN

Anmälaren anser att inslaget gav intryck av att klimatförändringar är den indirekta orsaken till att människor tvingas flytta från ön. Ord som klimatflyktingar och stigande vattenytor gjorde att den slutsatsen låg nära till hands. Höjda havsnivåer framställdes som den direkta orsaken, vilket är felaktigt. Orsaken till att landområdet i New Orleans-trakten försvinner är inte höjda vattenytor utan att landområden i New Orleans-området och Mississippi-deltat sjunker. I första hand beror det på att människan förändrat landskapet. Det handlar om allt från fördämningar till att för mycket sötvatten pumpats upp.

Att tala om havsvattenhöjningar och klimatflyktingar och inte nämna landsänkningar är i högsta grad osakligt. Det hade varit adekvat att tala om miljöflyktingar om orsaken hade utvecklats. Däremot är det fel att prata om ”de första” vare sig miljö- eller klimatflyktingarna. Under 1930-talet drabbades USA av den mest omfattande torkan i modern tid som tvingade närmare tre miljoner människor att lämna sina hem. Det finns flera andra exempel på klimatflyktingar i USA under de senaste 100 åren.

PROGRAMFÖRETAGETS YTTRANDE

Sveriges Television (SVT) anser att inslaget överensstämmer med kravet på saklighet och anför i huvudsak följande.

Det är riktigt som anmälaren skriver att landområdena i New Orleans-trakten och Mississippideltat sjunker och att det är en viktig orsak till att landområden försvinner. Detta kallas, enligt professorn som medverkade i inslaget, för ”relativ höjning av havsnivån”.

Dock är de flesta processer som framkallar landsänkning enligt professorn naturliga och har pågått i tusentals år. Problemet är att landsänkningarna inte längre kompenseras av snabb sedimentering under de årliga översvämningarna från Mississippifloden och detta på grund av de skyddsvallar längs floden som skapades för ungefär 100 år sedan. Dessutom har hastigheten för den relativa höjningen av havsnivån, längs största delen av USA:s sydkust, ökat ungefär fyra gånger under det senaste århundradet jämfört med det förindustriella årtusendet. Detta, i kombination med förväntningen att hastigheten kommer att öka ytterligare i framtiden på grund av klimatförändringar, är anledningen till att denna grupp ofta kallas ”klimatflyktingar” av andra medier.

De boende på ön kallas också för ”officiella klimatflyktingar” för att de är bland de första som får pengar av staten för att de måste flytta på grund av vad som händer med miljön. Det här är ett vanligt sätt att benämna denna grupp och har använts av etablerade medier i USA.

Anmälaren skriver vidare att ”höjda havsnivåer” framställs som den direkta orsaken. SVT vill här poängtera att det i påannonsern sådes att ”stigande vattenytter och erosion” gör att landområden motsvarande en fotbollsplan försvinner varje timme. Alltså nämndes två orsaker. En påannonsern kan till sin karaktär vara lite tillspetsad. I inslaget låg fokus på människornas liv på ön, tankarna hos ungdomarna som blir den sista generationen som kan bo på ön och uppgifterna om att staten gått in med pengar för att de boende ska kunna bygga ett nytt samhälle och tidsperspektivet framåt. Fokus låg inte på att i detalj förklara de bakomliggande orsakerna till den relativa höjningen av havsnivån.

KOMMENTAR FRÅN ANMÄLAREN

Anmälaren anför i huvudsak följande.

SVT refererar till en professor som kallar landsänkningen en ”relativ höjning av havsnivån”. Ordet relativ nämns dock inte i inslaget utan där sägs ”stigande vattenytter”. I yttrandet sägs också att professorn menar att huvudorsaken är naturlig landsänkning. Det är sant att området har en naturlig landsänkning, men det är människans aktivitet – att grundvatten, gas och olja hämtats upp, tillsammans med dammbyggen, grävda kanaler och skyddsvallar som hindrat slam att tillföras till ön – som varit avgörande för händelseutvecklingen under de senaste 100 åren.

Havsytehöjningen längs USA:s sydkust accelererar inte. Det finns tre mätstationer längs kusten som har mätserier som sträcker sig tillbaka till första hälften av 1900-talet. Ingen av de tre visar någon accelererande trend. Havsytan steg som snabbast under åren 1925 till 1945, det vill säga innan växthusgaserna kom med i bilden. Vattenståndet har stigit snabbt också under de två senaste åren, men det är alldeles för kort tid för att sägas vara en trend. Havsvattenståndet kan variera kraftigt under kortare perioder.

Ön i inslaget förlorade mest mark för 20–30 år sedan, och då var havsytehöjningen i det närmaste noll. Landsänkningen i området kan vara uppåt 20 gånger större än havsytehöjningen. Man kan helt räkna bort klimatet och havsytehöjningar som en orsak till att öborna tvingas flytta. I inslaget nämns inte att marken i området sjunker. Med tanke på att tittaren inte kan anses ha tillräcklig kunskap om de faktiska förhållandena borde detta ha nämnts för att inslaget skulle ha varit sakligt. I inslaget nämns erosion som en orsak. Det är inte samma sak som landsänkning. Erosion kan förväntas öka om havsnivåerna stiger och ordvalet förstärker intrycket att det är stigande vattennivåer och inte landsänkning som är problemet.

I yttrandet anför SVT två skäl till att de använde ordet klimattflyktingar. Dels hänvisar SVT till att uttrycket har använts av exempelvis andra medier. Människorna på ön flyttar för att ön sjunker, och att ön sjunker har inget med

klimatet att göra. Om Obama-administrationen, andra medier eller någon annan använder ordet klimatflyktingar när det gäller människorna på ön är det inget försvarbart skäl för SVT att använda ordet. SVT kan inte okritiskt anamma epitet som andra sätter om de visar sig vara felaktiga. Om en sak är osann blir den inte mer sann även om den upprepas. Om SVT använder ordet klimatflyktingar så indikerar det att människor flyr på grund av klimatet. Och i det här fallet har flytten andra orsaker.

Det andra skälet är att öborna ändå enligt beräkningar skulle kunna tvingas flytta i en framtid, på grund av stigande havsnivåer. Öborna lär aldrig tvingas flytta på grund av havsnivåerna, eftersom de, i en framtid då det eventuellt skulle kunna bli aktuellt, för länge sedan har flyttat på grund av landsänkningen. En journalist kan inte förmedla ett framtida scenario som sanning och bortse från det som faktiskt hänt och händer. Speciellt inte med tanke på att de aktuella öborna har flyttat långt innan scenariot eventuellt kan bli verklighet.

PROGRAMFÖRETAGETS TILLÄGGSYTTRANDE

SVT anför i huvudsak följande.

Formuleringen ”stigande vattenytter och erosion”, som också använts i annan media, användes i påannonsern för att göra det mer lättbegripligt i en komplex fråga. Formuleringen kollades särskilt med professorn som medverkade i inslaget och som bekräftade att formuleringen var korrekt. Professorn har stor erfarenhet och kompetens på området.

När det gäller landsänkningen betonade reportern att ön ”kallas Amerikas Atlantis”. ”Atlantis” beskrivs enligt Nationalencyklopedin som en ö som sjönk i havet under loppet av ett enda dygn. Vidare sa reportern också i inslaget att 99 procent av ön redan försvunnit ner under vatten, vilket också syftade på landsänkningen. Den orsaken nämndes alltså också, om än med andra ord.

När det gäller formuleringen klimatflyktingar vill SVT åter lyfta fram att såväl annan etablerad media som professorn i inslaget använt samma formulering.

AKTUELL BESTÄMMELSE

SVT ska utöva sändningsrätten sakligt och med beaktande av att en vidsträckt yttrande- och informationsfrihet ska råda i televisionen (13 § sändnings-tillståndet). Kravet på saklighet innebär främst att uppgifter som är av betydelsen för framställningen ska vara korrekta och att framställningen inte får vara vilseledande, till exempel genom att väsentliga uppgifter utelämnas.

GRANSKNINGSNÄMNDENS BEDÖMNING

Enligt granskningsnämndens mening får SVT anses ha visat tillräcklig grund för de av anmälaren kritiserade sakuppgifterna i inslaget. Nämnden anser inte att vad anmälaren anfört medför att inslaget strider mot kravet på saktighet.

Detta beslut har fattats av Dag Mattsson, Jan Holmberg, Clas Barkman, Berivan Yildiz, Staffan Dopping (skiljaktig) och Malin Bergström efter föredragning av Rasmus Johansson.

På granskningsnämndens vägnar

Dag Mattsson

Rasmus Johansson

SKILJAKTIG MENING

Ledamoten Staffan Dopping var skiljaktig. Han ansåg att inslaget borde kritiseras men frias och att granskningsnämndens bedömning borde ha följande lydelse.

Enligt granskningsnämndens mening framstod det i inslaget som att andra anledningar än landsänkning är huvudorsak till att invånarna tvingas flytta från den aktuella ön. Den missvisande bilden förstärktes av att de boende på ön beskrevs som klimatflyktingar och av formuleringen ”stigande vattenytor”. Denna brist var dock inte så allvarlig att den medför att inslaget strider mot kravet på saktighet.